

 MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2

KOSTEL SV. CYRILA A METODĚJE

Vážení čtenáři,

málokterý kostel v naší zemi se tak dramaticky zapsal do naší novodobé historie jako barokní chrám v pražské Resslově ulici, zasvěcený slovanským věrozvěstům Cyrilu a Metodějovi. A přitom ho jen dvě desetiletí předtím, při masivní asanaci a přestavbě dolní části Nového Města pražského, dělily pouze okamžiky od demolic. Tuto krásnou Dientzenhoferovu stavbu zachránila nakonec česká pravoslavná církev, které kostel dodnes patří a již slouží jako katedrální chrám. Její členové v čele s biskupem Gorazdem (který byl – jak se můžete dočíst v poslední kapitole – český vlastenec s vlastním jménem Matěj Pavlík) prokázali za okupace mimořádnou statečnost, když zde s vědomím všech následků ukryli výsadkáře, kteří provedli atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha.

Jakkoli za tento čin zaplatila pravoslavná církev i celý náš národ strašlivou cenu, jednalo se o mimořádnou akci: Češi byli jediným národem v okupované Evropě, který uskutečnil atentát na takto vysokého nacistického pohlavára, a přestali tak být bráni za víceméně poslušné přísluhovače Němců. Západní země v reakci na tento čin odvolaly Mnichovskou dohodu.

A ačkoli prostředí Resslovy ulice, kudy v každou denní dobu proudí kolony aut, rozjímání zrovna nesvědčí, stejně se vždycky musím zastavit u okénka do krypty, kolem kterého jsou dodnes vidět stopy po střelách. A i přes propast tři čtvrtě století mám husí kůži, když pomyslím na ty, kteří zevnitř volali: „Jsme Češi. Nikdy se nevzdáme!“

Až půjdete okolo, vzpomeňte si na ně.

Mgr. Jana Černochová
starostka městské části Praha 2

Kostel sv. Cyrila a Metoděje

KOSTELY NA ÚZEMÍ PRAHY 2

- 1 sv. Martina
- 2 sv. Longina
- 3 sv. Václava
- 4 P. Marie a slovanských patronů (Emauzy)
- 5 P. Marie a sv. Karla Velikého (Karlovy)
- 6 sv. Štěpána
- 7 sv. Kateřiny
- 8 sv. Apolináře
- 9 Zvěstování P. Marie (Na Trávníčku)
- 10 sv. Kosmy a Damiána
- 11 sv. Ignáce
- 12 P. Marie Sedmibolestné (u Alžbětinek)
- 13 nejsvětější Trojice
- 14 **sv. Cyrila a Metoděje**
- 15 sv. Jana Nepomuckého na Skalce
- 16 sv. Petra a Pavla
- 17 sv. Ludmily

----- hranice Prahy 2

..... historický průběh opevnění

Nového Města a Vyšehradu

HISTORIE

Chrám sv. Cyrila a Metoděje v Resslerově ulici, původně zasvěcený svatému Karlu Boromejskému, byl postaven v 18. století. Místo, kde stojí, má však dlouhou a zajímavou historii, sahající hluboko do středověku.

Dávno před založením Nového Města pražského v těchto místech stála osada Zderaz. Dodnes ji připomíná název ulice Na Zderaze a občas se toto pojmenování užívá pro celou oblast mezi Karlovým náměstím a Vltavou. Ve středověku to zde však vypadalo zcela jinak než dnes: v místech, kde se nyní Resslerova ulice pozvolna svažuje od Karlova náměstí k nábřeží, stála dříve Břežská skála, vyčnívající až 17 metrů nad hladinu Vltavy. Výrazné místo odpradáвна lákalo k osídlení a podle starých kronik tu už v 11. století postavil svou tvrz Zderad, oblíbenec a rádce českého krále Vratislava, který dal jméno i přilehlé osadě.

Roku 1115 se připomíná ves Zderaz i s kostelem sv. Petra a Pavla. Koncem 12. století byl tento kostel darován nově založenému klášteru křižovníků. Jako nový farní kostel byl zbudován románský kostel sv. Václava, vysvěcený roku 1181 (části této románské stavby se dodnes zachovaly v gotickém kostele sv. Václava, stojícím dnes na jižní straně Resslerovy ulice). Kolem roku 1400 si tu král Václav IV. postavil hrad jako jedno ze svých pražských sídel. Zderazský hrad byl díky své vyvýšené poloze dlouho jednou z dominant této části Nového Města a během staletí prošel mnoha proměnami (v 17. století byl přestavěn na augustiniánský klášter a na počátku 19. století na věznici, až nakonec v 90. letech 19. století beze stopy zanikl).

ZDERAZSKÝ KLÁŠTER A KOSTEL SV. PETRA A PAVLA

Popisujeme-li historii Zderazu, byla by škoda nevěnovat pár slov zdejšímu křižovnickému klášteru, jehož areál přímo sousedil s kostelem sv. Cyrila a Metoděje, ale nezachovalo se z něj bohužel téměř nic.

Pověst praví, že brzy poté, co Zderad, zakladatel zdejší osady, zahynul roku 1091 při obléhání Brna, jeho syn Letoslav měl sen, v němž ho otec nabádal, aby nad jeho hrobem postavil kostel zasvěcený sv. Petru a Pavlovi. Zároveň sen předpovídal budoucí zničení a opětovné obnovení chrámu. Letoslav uposlechl pokynů a postavil kostel zasvěcený oběma apoštolům.

Roku 1190 byl u tohoto románského kostela založen bratry Kojatou a Všeborem z rodu Hradišiců klášter řádu křižovníků s červeným křížem – Strážců Božího hrobu. Jednalo se o řád řeholních kanovníků, původně zaměřený na péči o poutníky ve Sváté zemi, později se věnující provozování špitálů, péči o chudé, pedagogické činnosti a duchovní správě.

Zderazský konvent dlouho vzkvétal, měl prý až 200 členů a fungovala u něj vynikající škola. Kostel byl ve 13. století goticky přestavěn a rozšířen. Těžkou ranou však pro klášter byly husitské bouře: většina řeholníků uprchla do slezské Nisy a husité klášter roku 1420 pobořili – tehdy získala jméno sousední ulice Na Zbořenci.

Křižovníci se na Zderaz vrátili roku 1440. Přestože však zdejší probošt Štěpán Pouček byl vlivný muž a rádce několika českých králů, zderazský klášter neměl prostředky na opravy a komunita živořila, až roku 1531 vymřela.

Nová etapa nastala roku 1573, kdy zderazské proboštvství znovuzřídili křižovníci z Nisy. Postupně se konvent zotavil z finančních těžkostí, a tak mohl v letech 1715–21 dát postavit nový barokní kostel sv. Petra a Pavla od významného

Zazděná arkáda
v obytném domě – jeden
z mála pozůstatků
středověkého kláštera

architekta Jana Blažeje Santiniho. Rovněž byla postavena nová budova proboštství. Právě když začal klášter znovu vzkvétat, byl roku 1785 císařem Josefem II. definitivně zrušen, čímž také skončilo působení křižovníků s červeným křížem v českých zemích.

Odsvěcený kostel sloužil jako vojenská kovárna, později jako skladiště. Nakonec, přes úsilí Klubu za starou Prahu, byl roku 1905 kostel zbořen a na jeho místě byla postavena současná budova Elektrotechnické fakulty ČVUT.

Zůstala stát pouze malá kaple Božího hrobu ukrytá ve dvoře, barokní budova proboštství v ulici Na Zderaze a několik fragmentů klášterních zdí a arkád v obytném domě č. p. 275 v ulici Na Zbořenci. Tyto uličky si však dodnes zachovaly tajemnou atmosféru upomínající na jejich bohatou historii.

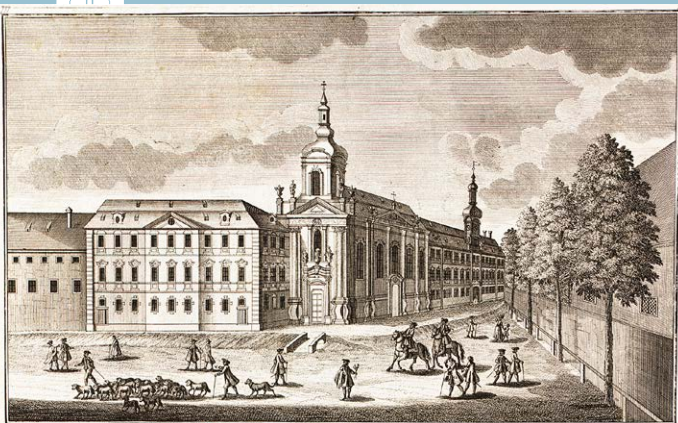
Budova bývalého křižovnického proboštství v ulici Na Zderaze

V místech dnešního kostela sv. Cyrila a Metoděje se v 17. století rozkládaly zahrady, patřící křížovnickému klášteru u sv. Petra a Pavla, a také Talberský dům. Roku 1705 tyto pozemky zakoupil od křížovníků pražský arcibiskup Jan Josef Breuner a přesunul sem tzv. emeritní dům, tedy domov pro staré a nemocné kněze. Tento ústav založil už roku 1681 pražský světící biskup Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi a věnoval pro něj svou vinici a letohrádek Na Slupi, zhruba v místech dnešní nemocnice sv. Alžběty a kostela Panny Marie Sedmiboletné. Po dvou desetiletích však dům přestával stačit svou kapacitou, a byl tak přesunut právě do Talberského domu na Zderaze.

Výstavbu nové rozsáhlé budovy emeritního domu a také odpovídajícího kostela dovolil uskutečnit až odkaz Františka Ignáce Zumsanda ze Sandbergu v r. 1725. Tehdy získala nadace, spravovaná pražským arcibiskupem Ferdinandem von Khuenburg a kapitulním proboštem, tolik prostředků, aby mohla 17. května 1730 zahájit stavbu.

Původní plány kostela i emeritního domu vypracoval v barokním slohu Pavel Ignác Bayer (1656–1733). Tento architekt a stavitel mimo jiné už o třicet let dříve navrhl působivé průčelí blízkého raně barokního kostela sv. Ignáce z Loyoly na Karlově náměstí a kolem roku 1709 kapli na místě dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého na Skalce ve Vyšehradské ulici. Bayer nejen nakreslil plány, ale jak bylo v té době běžné, také stavbu osobně řídil. V roce 1733 však zemřel, a tak vedení stavby převzal Jan Kryštof Spannbrucker. Toho od roku 1734 částečně zastupoval Kilián Ignác

Prospectus Templi S. Caroli Borromei, vel Archi Episcopalis nova
Fundatio emeritorum clericorum in nova urbe Pragava juxta
Conobium S. Wenceslai.

Prospect der Kirch S. Caroli Borromei, oder der Erzbischoflich neuen
Fundation Emeritorischer Priester, auf der Neuen Stadt Prag neben S. Wen-
ceslai Glogler.

J. B. Wenceslaus del.

Quam Deo Sine Quo Mei

J. G. Wiegler fecit

Mus. Eggenbrunn excudit. A.V.

Friedrich Bernhard Werner: *Pohled na kostel sv. Karla Boromejského s emeritním domem* (kol. 1740), ze sbírky Archivu hl. města Prahy.

Mědiryt ukazuje celý komplex záhy po dokončení a přibližuje tehdejší podobu okolí kostela, jehož průčelí mířilo do otevřené plochy náměstí

Dientzenhofer (1689–1751), který pak stavbu plně vedl od roku 1738 do jejího dokončení v roce 1740.

Dientzenhofer je jedním z největších architektů českého baroka a je známý svými dynamickými kompozicemi a originálními stavbami na složitých půdorysech. Konzervativní a jednoduché prostorové řešení, které kostelu vtiskl o generaci starší architekt Bayer, už Dientzenhofer změnit nemohl, ale průčelí, dokončované v závěrečné fázi stavby, s největší pravděpodobností

- V detailu stejné rytiny vpravo si můžeme všimnout, že ještě není zbudována mřížová ohrada předdvorí kostela. Je tu zobrazena původní podoba věže kostela s barokní cibulovou střechou a také později snesená věžička nad hlavním vchodem do emeritního domu

dodatečně upravil podle vlastního návrhu. Odlišuje se vyšší architektonickou kvalitou a dynamickým ztvárněním. Dientzenhofer zřejmě navrhl také průčelní věžičku a architektonické řešení malého předdvoří před kostelem, uzavřeného mřížovou ohradou. Jak dokládá starší literatura, dlouhá léta panovalo přesvědčení, že kostel je kompletně Dientzenhoferovým dílem; právě to jej zřejmě později zachránilo před zbořením.

Pod kostelem sv. Karla Boromejského byla zbudována prostorná krypta, která byla místem posledního odpočinku obyvatel emeritního domu. K ukládání jejich ostatků sloužilo 112 výklenků ve zdech.

Také stavba emeritního domu probíhala ve 30. letech 18. století. Podobně jako v případě kostela byl autorem plánů Pavel Ignác Bayer, ale stavby dokončoval Kilián Ignác Dientzenhofer, který se na jejich podobě výrazně podepsal dotvořením výsledné dynamické podoby vnějších fasád. Začalo se pravděpodobně stavbou západního křídla v dnešní ulici Na Zderaze a teprve později se budovalo větší jižní křídlo v Resslerově ulici a východní křídlo skryté ve vnitrobloku.

V roce 1735 byly do kostela instalovány varhany, osazeny velké kostelní dveře a zřízen hlavní oltář. Přestože kostel nebyl ještě zdaleka dokončen, 30. října 1735 byl slavnostně vysvěcen ku cti sv. Karla Boromejského.

Koncem 30. let se pracovalo na vnější i vnitřní výzdobě, podíleli se na ní sochař František Deveti a štukatéři Rochus Bayer a Ignác Palliardi. Freskovou výzdobu klenby vytvořil bavorský malíř Jan Adam Schöpf (1702–1772) kolem roku 1735. Roku 1737 došlo k vydláždění předdvoří kostela, mřížová ohrada kolem něj ale byla zřejmě postavena až ve 40. letech.

Spolu s emeritním domem byl upraven také jeho dvůr a krásná barokní zahrada. S tou souvisí zajímavý spor se sousedním klášteřem křižovníků, který se vyostřil roku 1757. Křižovníci tehdy stavěli novou barokní budovu probošství, avšak představenému emeritního domu se nezamlouvalo, že z některých oken probošství se dá nahlédnout do zahrady emeritního domu. Nakonec bylo dohodnuto část oken zaslepit, část opatřit mřížemi, aby znemožnily výhled do sousední zahrady.

O životě v tomto domově pro přestárlé kněze se můžeme dočíst v několika pasážích v Jiráskově románu *F. L. Věk*.

Emeritní dům však sloužil svému účelu jen několik desetiletí. Po nástupu císaře Josefa II. byl postižen reformami, které přinesly velkou vlnu rušení klášterů a kostelů. Ústav i kostel sv. Karla Boromejského byly zrušeny roku 1783. Zestárlí kněží byli odsud vypovězeni a ze skromného výslužného si museli najít útočiště v některém klášteře, zatímco budovy i majetek kněžského domu získal náboženský fond. Původní barokní zařízení kostela pak bylo rozprodáno do venkovských kostelů (starý hlavní oltář dodnes stojí v kostelíku sv. Jakuba Většího v Kozmicích u Benešova) a budovy byly v roce 1784 propůjčeny vojenskému eráru.

Kněžský dům tak byl přestavěn na kasárna, odsvěcený kostel byl upraven na skladiště a z krásné barokní zahrady se stalo vojenské cvičiště.

Tento stav trval do 60. let 19. století. Roku 1867 zakoupil východní část kasáren Český polytechnický ústav Království českého (dnešní České vysoké učení technické), který už o rok dříve získal sousední parcelu na rohu Resslerovy ulice a Karlova náměstí, kde pak

Plán královského hlavního města Prahy (1869), ze sbírky Archivu hl. města Prahy. Na starém plánu vidíme uspořádání této části Nového Města před asanací. V místech dnešní ulice Na Zderaze se rozkládalo náměstíčko, tehdy zvané Malé Karlovo. Západně od něj stál mohutný komplex Svatováclavské trestnice a východně kostel sv. Karla Boromejského s bývalým emeritním domem

v letech 1868–75 vyrostla novorenesanční budova České polytechniky (dnes Fakulta strojní ČVUT) od architekta Ignáce Ullmana. Podle původního projektu měly být ve stejném stylu upraveny i fasády barokního komplexu bývalého emeritního domu a kostela, pro finanční náročnost se to však nikdy neuskutečnilo. Interiéry kasáren ale byly v letech 1870–71 upraveny pro výuku a staly se součástí komplexu vysoké školy; tomuto účelu slouží dodnes.

V bývalém kostele byl vytvořen model cukrovaru a počítalo se s přestavbou na velkou posluchárnu pro výuku matematiky a deskriptivní geometrie. Nakonec však byl roku 1877 pronajat zemskému divadlu jako skladiště, čímž se osudy kostela a bývalého emeritního domu definitivně rozešly.

V roce 1881 došlo k sejmutí soch z průčelí kostela, o rok později i k nahrazení někdejší cibule s lucernou na průčelní věžičce jednoduchým jehlancem.

V přímém ohrožení se někdejší kostel ocitl v letech 1893–95 v rámci pražské asanace: členitý pražský terén a středověká zástavba byly na překážku tehdejší předstávám o moderním velkoměstě, a tak byla nejen zbořena sousední Svatováclavská trestnice (bývalý Zderazský hrad), ale také byla odkopána celá Břežská skála. Resslerova ulice dříve ve směru od Karlova náměstí končila na malém Zderazském náměstí, za nímž byl prudký sráz k řece; při asanaci byla o několik metrů snížena, aby mohla mírným klesáním dojít k nově zbudovanému nábřeží a Jiráskovu mostu. Tím se však podlaha kostela ocitla vůči nové úrovni terénu ve vyvýšené poloze, boční vchod musel být uzavřen a z předdvoří před západním průčelím se stala vyvýšená

Václav Jansa: *Kostel sv. Karla Boromejského*, akvarel (1895), ze sbírky Muzea hl. města Prahy. Malíř Václav Jansa v průběhu pražské asanace namaloval 150 barevných akvarelů dokumentujících zanikající části Prahy. Zde zachytil terénní úpravy Resslerovy ulice v okolí kostela. Zajímavé je, že předdvůrí kostela bylo tehdy upraveno jako zahrada

terasa. Bývalý kostel tak ztratil význam jako skladiště a uvažovalo se o jeho zboření. Roku 1892 byla demolice dokonce povolena, nakonec ale byl kostel zachráněn a jeho základové zdivo podchyceno. Po dlouhá léta však kvůli sníženému terénu zůstal z ulice zcela nepřístupný.

Teprve v roce 1920 se jednalo o vyřešení přístupu do kostela, které bylo zadáno architektu Pavlu Janákoví. Jeho návrh byl realizován jen v průčelní části (do předdvůří), přístupové schodiště k bočnímu vchodu už vybudováno nebylo. Kostel, dosud v majetku Českého vysokého učení technického, byl v následujících letech opravován, ale k novému vysvěcení hned nedošlo, přestože už od roku 1925 o jeho získání usilovala česká pravoslavná církev.

Václav Jansa: *Ulice Na Zderaze*, akvarel (1895), ze sbírky Muzea hl. města Prahy. Uprostřed v pozadí část střechy a věž kostela

Stejný pohled dnes. Přestože okolo vyrostlo několik nových domů, ulice Na Zderaze si dodnes zachovala hodně ze svého starobylého rázu včetně velkých terénních rozdílů, které jsou vyrovnávány opěrnými zdmi

Kostel sv. Karla Boromejského (kol. 1920), autor neznámý, ze sbírky Muzea hl. města Prahy. Fotografie ukazuje stav po snížení terénu, ale před zbudováním přístupového schodiště; kostel neměl v letech 1895–1934 žádný funkční vstup z ulice

Nakonec byla vládním usnesením z 29. července 1933 budova chrámu, po dohodě s vedením ČVUT, předána pravoslavné církvi. Tato církev jej také nově zasvětila památce slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje, k jejichž odkazu se česká pravoslavná církev hlásí.

Po získání kostela pravoslavnou církví se v letech 1933–34 uskutečnily další opravy kostela, které řídil

architekt Eduard Sochor. Byly opraveny fasády a především interiér, aby mohl být po více než sto padesáti letech opět využit pro bohoslužby. Vedle základní výmalby a očisty stropních fresek bylo třeba přizpůsobit chrámový prostor pravoslavné liturgii. Byl zvýšen oltářní prostor a rozšířeny k němu vedoucí schody a podle pravoslavné liturgické tradice byl zřízen ikonostas – vysoká dřevěná stěna, vyložená podle přesných pravidel ikonami, oddělující kněžiště od chrámové lodi.

Původně mělo k vysvěcení dojít 14. října 1934. Bylo však odloženo v souvislosti s tragickým úmrtím Alexandra I., jugoslávského krále (pravoslavná církev v Československu byla totiž tehdy součástí srbské pravoslavné církve). Nakonec byl chrám vysvěcen 28. září 1935, v den svátku svatého Václava. Slavnostní vysvěcení vykonali čtyři pravoslavní biskupové: český Gorazd, mukačevský Damaskin, zástupce srbské církve Dositej a ruské církve Sergej, za velké účasti věřících a hostů. Nově vysvěcený stánek Boží se stal sídelním chrámem pravoslavného biskupa českého a moravskoslezského. Proto je od této doby zván též chrámem katedrálním.

Za druhé světové války se chrám významně zapsal do novodobých českých dějin. Jeho krypta se totiž v květnu 1942 stala útočištěm československých parašutistů, kteří provedli atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Po třech týdnech byl jejich úkryt prozrazen a 18. června kostel obklíčili příslušníci Waffen-SS. Po několikahodinovém obléhání byl kostel dobyt a všichni parašutisté v boji zahynuli. Za ukrývání nepřátel říše bylo pak zatčeno a popraveno mnoho členů pravoslavné církve včetně biskupa Gorazda a česká pravoslavná církev byla 1. září 1942 okupační správou zakázána.

K obnovení pravoslavné církve v Československu došlo po skončení války, roku 1945. Katedrální chrám Cyrila a Metoděje byl však po obléhání zpustošen a bohoslužby se dva roky musely konat v provizorních podmínkách. Po opravě byla katedrála znovu vysvěcena 5. července 1947.

Na vnější stěně chrámu byla dne 28. října 1947 odhalena pamětní deska, připomínající parašutisty a pravoslavné věřící, kteří jim pomáhali. V kryptě byla instalována malá expozice odboje proti nacistické okupaci. Po vítězství komunismu 1948 byl význam západního a domácího nekomunistického odboje snižován, jeho příslušníci pronásledováni a hrdinové byli nazýváni nepřáteli režimu. Proto nebyl ani velký politický zájem připomínat autentické místo jejich úkrytu, boje a umírání.

8. prosince 1951 byla v katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje slavnostně vyhlášena církevní samostatnost (autokefalita) pravoslavné církve v Československu. To znamená, že církev není podřízena jiné pravoslavné církvi, ale má svého suverénního představitele v osobě metropoly, voleného církevním sněmem. Po rozdělení Československa pak zůstala místní pravoslavná církev jednotná, ale získala současný název Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku.

Po sametové revoluci, v letech 1994–95, vznikl v kryptě z iniciativy pravoslavné církve Národní památník hrdinů heydrichiády, který byl zpřístupněn veřejnosti dne 28. září 1995. Pod nádvořím před západním průčelím kostela byla vybudována vstupní hala a byl tak zřízen vnější vstup do krypty (ta byla do té doby přístupná pouze schodištěm v podlaze chrámu). Expozice byla

instalována ve spolupráci s Vojenským historickým ústavem a v roce 2010 aktualizována.

Pravoslavná katedrála Cyrila a Metoděje v Praze je sídelním chrámem arcibiskupa pražského. Představuje tak duchovní centrum místní pravoslavné církve, kde se završují všechna celocírkevní setkání, konference a slavnosti. V neposlední řadě je ale také farním chrámem 1. pravoslavné církevní obce v Praze 2.

Svěcení jídla v chrámu sv. Cyrila a Metoděje (foto: Vít Václav Vít)

SVATÝ KAREL BOROMEJSKÝ

Karel Boromejský byl italský biskup a kardinál. Byl synem významného lombardského hraběte. Narodil se roku 1538 na hradě nad městem Arona, studoval na univerzitě v Pavii a v roce 1559 se stal doktorem obojího práva. „*Karel udělá velké věci a jednou bude zářit v církvi jako hvězda!*“ pronesl prý tehdy prorocky jeden z profesorů. Téhož roku Karla jeho strýc, papež Pius IV., povolal do Říma a učinil svým sekretářem. Po třech letech Karel přijal kněžské a biskupské svěcení.

Měl velkou zásluhu na dokončení tridentského koncilu a uskutečnění jeho reformy. Už jako pětadvacetiletý nastoupil na arcibiskupský stolec v Miláně. Při seznamování s diecézí viděl zpustlé kostely, úpadek víry i morálky mezi lidem i u některých duchovních. Kardinál Karel Boromejský ale neúnavně pracoval na obnově duchovního života ve své diecézi. Žil asketicky, byl rozhodný a nesmírně obětavý. Často navštěvoval své farnosti, proslavil se péčí o chudé a nemocné, zvláště v době morové epidemie, aniž se sám nakazil. Zemřel vyčerpáním ve 46 letech v roce 1584. Byl svatořečen už roku 1610 papežem Pavlem V.

Sv. Karel je ctěn jako patron biskupů, duchovních rádců, katechetů, nemocných; kněžských seminářů, diecéze Lugano; je vzýván proti moru a zažívacím nemocem. Bývá zobrazován v kardinálském rouchu, jak navštěvuje nemocné, zpovídá nebo klečí před oltářem s Pannou Marií jako svou přímluvkyní.

Karlu Boromejskému je zasvěceno mnoho kostelů po celém světě, zejména v Itálii, ale významný je například kostel Karlskirche ve Vídni.

Řeholní kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského (známá jako boromejky) vznikla roku 1652 ve městě Nancy, v českých zemích působí od roku

1837. Soustřeďuje se na péči o nemocné, chudé a lidi na okraji společnosti. V Praze provozuje Domov sv. Karla Boromejského v Řepích a Nemocnici pod Petřínem na Malé Straně. Její součástí je kostel sv. Karla Boromejského, vysvěcený roku 1855 – dnes jediný kostel tohoto zasvěcení v Praze.

Sv. Karel navštěvuje nemocné morem – nástropní freska od Jana Adama Schöpfy, součást původní výzdoby kostela sv. Cyrila a Metoděje

SVATÍ CYRIL A METODĚJ

Cyryl a Metoděj, známí jako věrozvěstové či apoštolové Slovanů, byli rodní bratři, synové významného byzantského hodnostáře z města Soluň v dnešní řecké Makedonii. Cyryl (rodným jménem Konstantin) byl jedním z nejvýznamnějších učenců své doby, zatímco Metoděj byl schopný organizátor a sám nějaký čas působil jako vysoký úředník ve službách byzantského císaře. Konstantin se zúčastnil poselstva do Arábie, kde před muslimy obhajoval křesťanské učení, oba pak působili nějaký čas jako misionáři u Chazarů na Krymu, odkud se vrátili s ostatky sv. papeže Klementa I.

Když velkomoravský kníže Rostislav roku 862 požádal byzantského císaře Michala III., aby mu poslal církevní učitele, kteří by ovládali slovanský jazyk, císař vybral právě soluňské bratry, kteří z rodné Makedonie dobře znali místní jihoslovanské nářečí. K evangelizaci Moravy Konstantin sestavil staroslovanské písmo (hlaholici), společně s bratrem do slovanského jazyka přeložili bohoslužebné knihy a Písmo svaté.

Na Moravu dorazili roku 863 a s velkým elánem se pustili do misijní práce. Roku 867 odešli do Říma, kde papež Hadrián II. vysvětil Metoděje na arcibiskupa a schválil staroslověnštinu jako liturgický jazyk církve (ta tak získala významné postavení vedle latiny a řečtiny). Konstantin v Římě onemocněl, vstoupil do kláštera, kde přijal jméno Cyryl, a brzy nato zemřel. Metoděj se vrátil na Moravu a navzdory mnoha obtížím úspěšně působil jako arcibiskup až do své smrti roku 885.

Oba bratři byli brzy po své smrti uctíváni jako světcí, jejich kult se rozšířil mezi všemi slovanskými národy a uznává je jak katolická, tak pravoslavná církev. V Čechách jejich odkaz udržoval Sázavský klášter, pro jejich význam v úsilí o jednotu křesťanského východu a západu si jich vysoce

cenil císař Karel IV. Papež Jan Pavel II. je pak roku 1980 prohlásil za spolupatrony Evropy. Pravoslavná církev je tituluje jako apoštolům rovné.

Svátek svatých Cyrila a Metoděje se v českých zemích tradičně slaví 5. července, který je zároveň i státním svátkem. Celá římskokatolická církev si však jejich památku připomíná 14. února (den smrti sv. Cyrila), zatímco pravoslavná církev slaví jejich svátek 11. května (tradiční datum jejich příchodu na Velkou Moravu).

Bývají vyobrazeni společně, Cyril jako muž středního věku, oděný do mnišského roucha, Metoděj je starý muž s bílým plnovousem, oděn v roucha biskupská. Často drží kříž, knihu nebo pergamen jako symbol toho, že přinesli slovanským národům vzdělanost.

Centrem cyrilometodějského kultu u nás je moravský Velehrad s bazilikou sv. Cyrila a Metoděje, je jim ale zasvěceno mnoho dalších kostelů, v Praze například kostel na Karlínském náměstí a také opatský kostel na Slovanech (v Emauzích).

Sv. Metoděj a sv. Cyril,
jedna z ikon v katedrálním chrámu

POPIS KOSTELA

Katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje je ojedinělou kulturní památkou a z výtvarného hlediska představuje téměř dokonalou symbiózu mezi východním a západním křesťanským uměním, neboť se zde dnes setkává barokní architektura a fresková malba s východní byzantskou ikonografií pravoslavné církve.

Zvenčí tento barokní kostel na první pohled upoutává pozornost svou monumentálností. Tu ještě podtrhuje snížená uliční úroveň, díky níž byl kostel opticky vyvýšen o několik metrů nad okolní terén. Jednoduchý kostel je orientován (tzn. obrácen oltářem) k východu. Stojí mezi dvěma křídly bývalého emeritního domu, takže je z ulice viditelná jen jeho západní a jižní fasáda.

Vstupní průčelí, obracející se na západ do ulice Na Zderaze, ohraničuje malé předdvorí, uzavřené krásnou barokní mřížovou ohradou, tvořenou z kovových tyčí s šipkovitými hroty. Členité zděné pilíře ukončuje bohatá sochařská výzdoba (sochy andělů a vázy).

Přístup z ulice je zajištěn novodobým dvoukřídlým schodištěm.

Vstupní průčelí je dynamicky řešené: jeho střed tvoří rizalit (tj. část stavby vystupující po celé výšce z líce průčelí), který je po stranách zdůrazněn dvojicí polosloupů se stylizovanými ionskými hlavicemi, boční části průčelí jsou doplněny pilastry se stejnými hlavicemi. Rizalit je ukončen nízkým trojúhelným štítem, v jehož tympanonu se objevuje Boží oko, provázené reliéfními andílkami a paprsky. Vstupní portál s plechovými barokními dveřmi je zakončen půlkruhovým nadsvětlíkem

► Pohled na kostel z protější strany Resslovy ulice

Sochařská výzdoba předdvoří kostela

a rámován korintskými sloupy, které nesou malý balkon s balustrádou, zdobený sochami Víry a Naděje. Nad balkonem se pak nachází vysoké okno, lemované pilastry s volutovými hlavicemi.

Nad střední částí vstupního průčelí vystupuje malá věžička sloužící jako zvonice. Má tři polokruhově ukončená okna na jižní, západní a severní straně a je završena složitě vykrajovanou korunní římsou. Jednoduchá střecha věžičky ve tvaru nízkého jehlanu (původní barokní cibule s lucernou se nezachovala) vrcholí hnědým dřevěným pravoslavným křížem.

◀ Vstupní průčelí kostela

Jižní průčelí kostela tvoří pohledovou dominantu Václavské ulice

Bývalý jižní vchod

Jižní fasáda kostela do Resslovy ulice probíhá v délce pěti okenních os, z nichž tři střední zdůrazňuje mělký rizalit, ukončený trojúhelníhým štítem s ornamentálně zdobeným tympanonem, který má na vrchu zlatý kříž. Dělicí pilastry i podoba oken se shodují se západním průčelím. Ve středu jižní fasády se nachází původní jižní vstupní portál kostela, který zůstal osazen barokními plechovými dveřmi, ale po snížení okolního terénu ztratil svou funkci a už nebyl znovu zpřístupněn. Kostel je zastřešen barokní zvalbenou mansardovou střechou.

► Památník obětem heydrichiády na nádvoří kostela

Pohled na kostel (vlevo, v pozadí) od severu z ulice Na Zderaze. Po pravé straně západní křídlo bývalého emeritního domu. Dnes je tu služební vjezd do areálu ČVUT

Pod nejzápadnějším oknem jižní fasády se poměrně nízko nad úrovní ulice nachází malé větrací okénko krypty. Zeď kolem něj je dodnes poseta stopami výstřelů a nad ním je zavěšena pamětní deska parašutistům a členům pravoslavné církve z roku 1947.

Od roku 2011 také stojí na nádvoří kostela památník se jmény 294 obětí heydrichiády (pomocníků a příbuzných parašutistů) popravených v koncentračním táboře Mauthausen.

Po obou stranách kostela stojí budovy bývalého emeritního domu. Na levé straně je západní křídlo domu, obrácené do ulice Na Zderaze, na pravé straně na kostel navazuje hlavní jižní křídlo v Resslově ulici,

► Bývalý emeritní dům, pohled Resslovou ulicí od Karlova náměstí. Výrazná pravá část tvoří optický protějšek kostela

zatímco východní křídlo je skryto ve vnitrobloku. Jižní křídlo vytváří při pohledu z ulice jednotnou kulisu s kostelem, jeho východní část výrazně vystupuje a tvoří tak protějšek kostela na západní straně: je o patro zvýšena a zdobena stejnými pilastry jako kostel, střední část je také zdůrazněna rizalitem s trojúhelným štítem, stejně řešená je i střecha. Uprostřed této části je klasicistní vstupní portál. Dřívější hlavní vjezd do areálu býval uprostřed jižního křídla, dnes z něj ale zbyl jen zaslepený portál, prolomený malým oknem. Snesena byla i malá věžička, která původně zvýrazňovala střed jižního křídla. Západní křídlo má celkově jednodušší fasády, jeho vzhled nejvíce ovlivnilo prohloubení okolního terénu – přízemí se ocitlo v úrovni patra. Většinu budov bývalého emeritního domu dnes využívá ČVUT.

INTERIÉR

Lod' kostela je zaklenuta třemi poli vzduté valené klenby se vstřícnými výsečemi, která je podobná plackové klenbě. Kněžiště se proti lodi lehce zužuje, je odděleno triumfálním obloukem, tvořeným předstupujícími pilíři, a je zaklenuto jedním polem stejné klenby jako loď. Kruchta na západní straně nad vstupem má v podstatě symetrickou dispozici ke kněžišti, je také obdobným způsobem oddělena.

Klenbu vymezuje průběžná římsa nesená pilastry. Stěny mezi pilastry prolamují polokruhové oblouky otevírající poměrně hluboké boční kaple; nad nimi je pak rovněž půlkruhovými oblouky otevřena empora.

Empora nad bočními kaplemi na jižní straně lodi, původně sloužila jako galerie s lavicemi pro kněze z emeritního domu (foto: Vít Václav Vít)

V čele stěny kněžiště se zachoval pískovcový barokní portálek, dodatečně zaslepený.

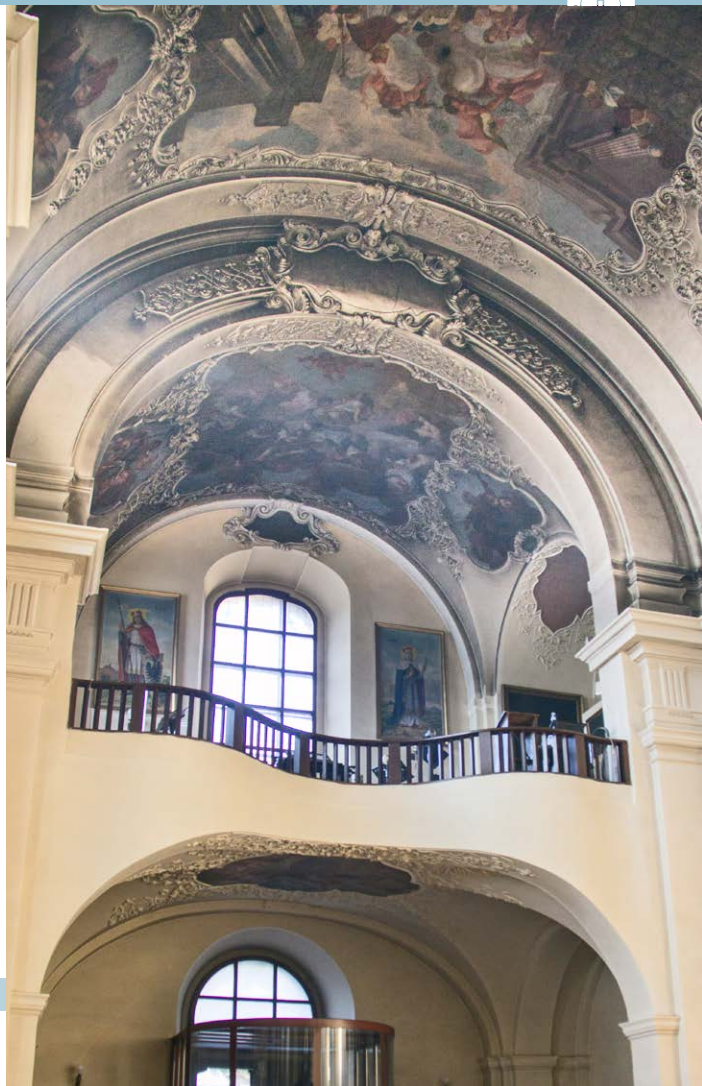
Klenbu kněžiště, lodi i kůru doplňuje bohatá fresková výmalba, která je jediným pozůstatkem barokní výzdoby chrámu. Fresky jsou ohraničeny bohatě profilovanými rámy, které představují vynikající štukatérskou práci Michala Ignáce Palliardiho z roku 1739. Bohatě zdobeny jsou i oblouky a dělicí pásy mezi klenebními poli.

Samotné fresky jsou dílem Jana Adama Schöpfa a byly namalovány kolem roku 1735. Na fresce nad kůrem jsou zobrazeni cherubíni s hudebními nástroji velebící Hospodina, v postranních výsečích vlevo *sv. Jakub ml.* a vpravo *sv. Filip*.

Fresky v lodi zobrazují výjevy ze života sv. Karla Boromejského a po stranách další apoštoly: v prvním poli klenby od kůru je na fresce zobrazen *sv. Karel jako almužník*, vlevo *sv. Matěj*, vpravo *sv. Matouš*; v následujícím poli je hlavní freska *sv. Karel navštěvuje nemocné morem*, vlevo *sv. Tomáš*, vpravo *sv. Šimon*; v dalším poli klenby *sv. Karel udílí svaté přijímání*, vlevo *sv. Bartoloměj*, vpravo *sv. Ondřej*.

Na klenbě kněžiště je pak oslava *Panny Marie Neposkvrněného početí se sv. Petrem a Pavlem a Nejsvětější Trojicí*, vlevo *sv. Jan Evangelista*, vpravo *sv. Jakub*.

Kruchta (kůr) vystupuje do lodi prohnutou křivkou, dnes je zbavená dekoru a doplněná o novodobé dřevěné zábradlí. Je přístupná schodištěm na levé straně a dál odsud nahoru vedou schody na galerii a do zvonice.

Na valené klenbě v podkruchtí se objevuje ve čtyřlístu freska *Oslava sv. Kříže*.

Podlaha chrámu je původní barokní, tvoří ji pískovcové desky v diagonálním položení.

Hned u vchodu je vlevo deska zakrývající šachtu, kterou kdysi vstoupili parašutisté do krypty. Pod kobercem, těsně před oltářem, je deska zakrývající hlavní vstupní schodiště do krypty.

ZAŘÍZENÍ

Původní barokní chrámový mobiliář byl po zrušení kostela v roce 1783 rozprodán do jiných, vesměs venkovských kostelů. Dnes je vnitřní zařízení přizpůsobeno tradici pravoslavné církve.

Lustr osvětlující chrámovou loď pochází z Ruska a věnoval ho továrník Baxant. Po celé chrámové lodi jsou rozmístěny svícny a věčná světla, takzvané lampády.

Vpravo u vchodu se nachází symbolický *Boží hrob*: dřevěná truhla – sarkofág s obrazem Ježíše Krista, nad ním stojí pravoslavný kříž, obklopený po stranách dalšími znaky křesťanství.

Pokračujeme-li dále po pravé straně chrámu, vidíme obraz svatého Ivana Českého, ikony, křtitelnic, nádherné Písmo svaté v kovových tepaných deskách. Ve středu desek je zobrazen Ježíš, po stranách další světcí. Na následujícím sloupu visí ikona svaté Ludmily.

Symbolický Boží hrob

◀ Detail kůru se štukovou výzdobou klenby a freskou *Oslava sv. Kříže* (foto: Vít Václav Vít)

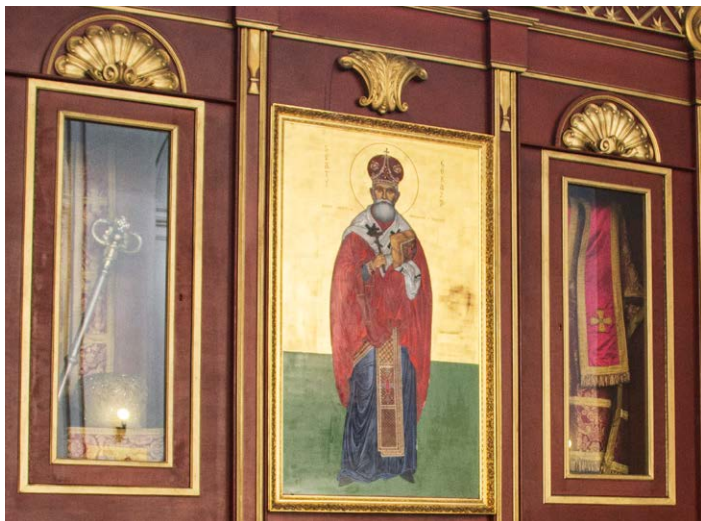

Dále se nachází *Oltář mučedníků*, vyhotovený dle návrhu otce Jaroslava Šuvarského a postavený v místě bývalého bočního vchodu z Resslervy ulice.

Je zasvěcen svatému Gorazdovi, biskupu českému a moravskoslezskému, a jeho spolupracovníkům. Byl posvěcen při státní tryzně 19. června 1999. *Ikona sv. Gorazda* je ve středu oltáře, ve vitrínách po obou stranách jsou vystaveny biskupova mitra, žezlo a archijerejské bohoslužebné roucho. Na bočních stěnách výklenku visí obrazy s fotografiemi dvou kněží mučedníků – Václava Čikla a ThDr. Vladimíra Petřeka.

Na dalším sloupu visí *ikona svatých Cyrila a Metoděje*.

Ikona sv. Gorazda II. a vitríny s biskupovými rouchy a atributy

◀ Jižní část lodi s Oltářem mučedníků a dalšími ikonami

Snímání z kříže

Sv. Prokop Sázavský

Sv. Václav

Po levé straně chrámu je na prvním sloupu *ikona sv. Prokopa Sázavského*.

V prvním výklenku visí velký obraz *Snímání z kříže* z roku 1927, zobrazující Ježíše Krista pokrytého ranami a obklopeného lidmi líbajícími jeho rány. Jedná se o postsecesní kompozici s byzantinizujícími prvky.

Pod ním vidíme kamenný dekorativní sloup, na němž je položeno Písmo svaté. Po stranách visí na zdech ikony.

Na druhém sloupu najdeme další ikonu, na níž je ztvárněn *svatý Václav*.

Počajivská Bohorodička – vzorem je slavná ikona v byzantském stylu uložena v Počajivském klášteře na západní Ukrajině, kterou uctívají jako zázračnou jak pravoslavní, tak katolíci

◀ Výklenek se vstupem do kapele sv. Gorazda na severní straně lodi

V následujícím výklenku se nachází vstup do *kaple svatého novomučedníka biskupa Gorazda II.*, která byla vybudována při rekonstrukci chrámu po válce z bytu umučeného kostelníka Václava Ornesta a vysvěcena 12. listopadu 1947.

Vstup je rámován ikonami *svatých Cyrila a Metoděje, svatého Klimenta, ctihodného Sávy a svatého Gorazda*. Vpravo pak je ikona *Počajivské Bohorodičky* s Ježíškem.

Samotná kaplička má malý oltář a řadu obrazů a ikon svatých (pozoruhodná je ikona *Ježíše Krista* po levé straně v pozadí), rovněž křížů. *Ikonostas* v této malé kapli navrhl ing. Václav Babič a ikonami vyzdobil otec archimandrita Andrej Kolomacký, který byl nejen proslulý ikonopisec, ale také velký stavitel českých pravoslavných chrámů.

Jsou tu ikony svátků Páně a svátků přesvaté Bohorodice, jež chrámu daroval moskevský patriarcha Alexij II. Na stole leží další krásné Písmo svaté, pod ním je bohoslužebné plátno zobrazující Snímání z kříže. Ve vitríně po levé straně je uschováno biskupovo bohoslužebné roucho.

Na třetím sloupu v hlavní lodi je ikona knížete Rostislava, svatořečeného roku 1994. Kníže Rostislav drží v rukou rozvinutý dopis carovi Michalu III. s textem: *„Náš lid se odřekl pohanství a drží se křesťanského zákona, ale nemáme takového učitele, který by nám pravou křesťanskou víru vyložil, aby též jiné kraje nás napodobily. Pošli nám tedy, pane, takového biskupa a učitele, neboť od vás vždy dobrý zákon šíří se do všech krajů.“*

SVATÝ

ROSTI
SLAV

Náš lid se oděchl po -
hanosti a
věří se křesťanského zákona,
ale nemáme
takového učitele,
který by
nám pravou
křesťanskou víru
vysvětlil, aby těch
jině kraje nás
nepodabily.
Pošli nám tedy,
pane, takového
biskupa a
učitele, neboť od
vás vždy dobrý
zákon šíří se
do všech krajů.

Ve výklenku za ním je obraz *Vzkříšení Páně*, další obrazy a ikony. Pod schody k oltáři tu stojí masivní ozdobný svícen a Ježíš Kristus na kříži.

Po obou stranách oltáře stojí dvě korouhve neboli fány s obrazem *svatého Prokopa Sázvaského* a *Vzkříšení Páně*. Pod schody vedoucími k ikonostasu jsou na sloupcích dvě ikony: *Bohorodice s Ježíškem* a *Ježíš Kristus sám*.

Severovýchodní část lodi. Na stěně obraz *Vzkříšení Páně*

Hlavním výrazem pravoslavné liturgické tradice je bezesporu *ikonostas* – vysoká, většinou dřevěná stěna, vyložená ikonami podle přesných pravidel, která odděluje kněžiště od chrámové lodi. Pro katedrálu byl ikonostas vytvořen podle návrhu profesora Brandta z Ruska a ikony jsou dílem akademického malíře Vukotiče z Jugoslávie, ruského akademického malíře Vasněcova, otce archimandrity Andreje Kolomackého a dalších umělců.

Na ikonostasu jsou vymalováni na levé straně *sv. Václav se sv. Ludmilou*, *sv. archanděl Michael*, *Bohorodice s Ježíškem*, v horní řadě pak *sv. Mikuláš* a *sv. Prokop Sázavský*; na pravé straně *Ježíš Kristus*, *sv. archanděl Gabriel*, *svatí Cyril a Metoděj*, nahoře *sv. Ivan Český* a *sv. Jan Křtitel*. Uprostřed nad hlavním vstupem je zobrazení *Večeře Páně* obklopené malými ikonami čtyř evangelistů a ikonostas vrcholí pravoslavným křížem.

Uvnitř oltářního prostoru je mimo jiné bohatě zdobené Písmo svaté v tepaných deskách. Visí zde řada zpodobení Ježíše Krista a další ikony. Dominují tři velké ikony pověšené na zadní stěně a viditelné z lodi kostela nad ikonostasem: uprostřed *Kristus Pantokrator* („Vševládce“), vlevo *Ukřižování Ježíše Krista na Golgotě*, vpravo *Svatý Prokop Sázavský s českým knížetem Oldřichem* (zakladatelem Sázavského kláštera). Jedná se o díla ruské malířky Julie Nikolajevny Reitlingerové z let 1946–56.

Kůr slouží hudebníkům a je vybaven dřevěnými vyřezávanými stojany na noty. I zde je zavěšeno několik obrazů svatých, mezi jinými je tu *svatá Ludmila* a *svatý Václav*.

KRYPTA

Vyjdeme-li z chrámu a sestoupíme na úroveň ulice, narazíme pod přístupovým schodištěm na vstup do krypty, která slouží jako Národní památník hrdinů heydrichiády. Před samotnou kryptou se nachází vstupní sál, nově vybudovaný pod nádvořím kostela při zřízení památníku v roce 1995. Zde je malá expozice vysvětlující historii atentátu na Reinharda Heydricha. Ze vstupního sálu pak vede nový vstup do krypty (původně byla přístupná pouze šachtou a schodištěm přímo z kostela).

Vstupní sál s expozicí, vybudovaný pod nádvořím kostela

- ▶ Hlavní prostor krypty s bustami všech sedmi parašutistů, kteří zde položili život

Pravá část krypty s pamětní deskou a s vykopaným otvorem ve zdi, který dnes slouží jako improvizované místo pokládání vzkazů a upomínek na parašutisty

Samotná krypta se nachází pod lodí kostela, ale má zcela odlišné půdorysné řešení od vlastního půdorysu kostela.

U vstupu je prostor rozšířený vpravo a dnes se zde nachází pietní prostor, kde jsou při slavnostních příležitostech kladeny věnce. Stojí zde stéla s nápisem „Věrní zůstali“ a deska na zdi připomíná přísahu československých vojáků. Vpravo se nalézá jediné malé větrací okénko do ulice, kudy se hasiči snažili ukrývajícím se parašutistům vyplavit. Pod ním je otvor do zdi, který údajně parašutisté prokopali ve snaze prchnout před nacisty do kanalizační stoky.

Následuje dlouhá a úzká část krypty se sto dvanácti úzkými výklenky pro rakve zesnulých kněží. Po stranách jsou tu busty všech sedmi parašutistů, kteří v boji o kostel padli.

Na samém konci krypty jsou strmé schody do chrámové lodi. Vedle nich je postavena původní kamenná deska, která schodiště do krypty zakrývala a byla poničena nacisty, kteří ji odstřelili, aby mohli touto cestou do krypty vstoupit. Na ní stojí latinský nápis **SEPULTURA SACERDOTUM ECCLESIASTICORUM IN VINEA DOMINI BENE-MERITORUM AB ANNO MDCCXXXV** („Hrobka kněží církve s velkými zásluhami na vinici Páně, od roku 1735“).

Schodiště ústící před oltářem a kamenná deska, která ho dříve zakrývala

OPERACE ANTHROPOID A BOJE V KOSTELE SV. CYRILA A METODĚJE

V roce 1941 byly české země, stejně jako téměř celá Evropa, pod kontrolou nacistického Německa. Na okupovaném českém území fungoval od roku 1939 Protektorát Čechy a Morava, v jehož čele sice formálně stál prezident, ale hlavní moc držel v rukou říšský protektor. Protože sílil odpor české populace vůči okupační moci, byl v září 1941 ustanoven zastupujícím protektorem Reinhard Heydrich, jeden z nejvýznamnějších mužů nacistické hierarchie, šéf Hlavního říšského bezpečnostního úřadu, generál policie a hlavní organizátor holokaustu. Hned po nástupu zahájil politiku brutálních represí a během několika měsíců se mu podařilo činnost odboje téměř ochromit.

Mezitím exilová československá vláda v Londýně zvažovala, jak demonstrovat odhodlání Čechů a Slováků bojovat proti Německu (dosud totiž platila Mnichovská dohoda a vážně hrozilo, že spojenci nepodpoří poválečné obnovení Československa v původním rozsahu). Příchod Heydricha do Prahy dal příležitost provést atentát na významného představitele Třetí říše – tento plán dostal krycí název *Operace Anthropoid*.

Provedením operace byli pověřeni Jozef Gabčík a Jan Kubiš, dva poddůstojníci československé exilové armády. Ti na podzim 1941 podstoupili speciální výcvik v britském SOE (Oddělení pro zvláštní operace) a 29. prosince byli vysazeni z letounu Handley Page Halifax u obce Nehvizdy poblíž Prahy. Po seskoku navázali kontakt s domácím odbojem a dalšími skupinami výsadkářů.

Vedení domácího odboje mělo obavy z následků celé akce a neúspěšně se snažilo ji zastavit, ale někteří členové odboje, zejména učitel Jan Zelenka-Hajský, se do příprav atentátu významně zapojili.

Na základě řady pozorování a získaných informací se Gabčík s Kubišem rozhodli zaútočit na Heydricha při jeho pravidelné cestě otevřeným osobním vozem ze zámku v Panenských Břežanech, kde sídlil, na Pražský hrad. Jako místo atentátu zvolili ostrou zatáčku v Libni mezi ulicí Kirchmeyerovou (dnešní Zenklovou) a ulicí V Holešovičkách, neboť auto zde muselo výrazně zpomalit, což z něj činilo vhodný cíl. Podle některých zdrojů na pomoc s provedením atentátu přizvali dalšího parašutistu Josefa Valčíka, aby jim dal signál o Heydrichově příjezdu.

27. května 1942 před devátou hodinou ráno dorazili výsadkáři na místo a připravili se k provedení akce, Gabčík se samopalem Stengun a Kubiš s ručním granátem. V 10:35 se objevil Heydrichův tmavý mercedes a přibrzdil v zatáčce. V kritickém okamžiku Gabčíkova zbraň selhala. Kubiš hodil granát, ale minul vnitřek vozu, granát explodoval u zadní pneumatiky. Po výbuchu se Kubiš i Gabčík ještě pokusili Heydricha dorazit střelbou z pistolí, ale nezasáhli jej. Heydrich i jeho řidič vytáhli své osobní zbraně a začali atentátníky pronásledovat, ale těm se rychle podařilo uprchnout a svým pronásledovatelům zmizet.

- ▶ Památník operace Anthropoid odhalený v roce 2009 v den 67. výročí atentátu. Památník stojí přibližně v místě, kde k atentátu došlo, ale okolní situace se mezitím značně změnila vybudováním mimoúrovňové křižovatky, takže původní zatáčka už neexistuje

Protože atentát neproběhl podle plánu, nebylo dlouho jasné, jestli byl úspěšný. Heydrich však byl těžce zraněn střepinami z výbuchu a 4. června v nemocnici Na Bulovce zemřel.

Nacisté záhy po atentátu rozpoutali teror, známý jako heydrichiáda. Na atentátníky byla vypsána odměna milion říšských marek, mnoho nevinných lidí bylo vzato jako rukojmí a začaly masové popravy všech, kdo byli v jakémkoli podezření z pomoci výsadkářům. Odhaduje se, že celkem během několika měsíců zahynuly asi dva tisíce lidí; mimo jiné byly vypáleny a vyvražděny obce Lidice a Ležáky.

Gabčík a Kubiš spolu s dalšími pěti výsadkáři mezitím našli útočiště v kryptě chrámu sv. Cyrila a Metoděje. Tento úkryt připravovali už před atentátem farář Václav Číkl, kaplan Vladimír Petřek a předseda rady starších Jan Sonnevend, který kryptu jako úkryt pro atentátníky nabídl Janu Zelenkovi-Hajskému. Do pomoci parašutistům se zapojili i oba kostelníci, Karel Louda a Václav Ornest. Všech sedm parašutistů (Jaroslav Švarc, Jan Kubiš, Josef Valčík, Jan Hrubý, Josef Bublík, Adolf Opálka a Jozef Gabčík) dorazilo do chrámu postupně ve dnech 28. května až 1. června a všechny osobně přijal kaplan Petřek, který se o ně také staral a poskytoval jim i duchovní oporu. Parašutisté netrávili všechen čas v kryptě, přístupné pouze úzkou šachtou, ale střídali se na hlídkách na kůru kostela.

Přes rozsáhlé vyšetřování se nacistickým orgánům několik týdnů nedařilo přijít parašutistům na stopu. Teprve zradou výsadkáře Karla Čurdy dne 16. června se nacisté dostali k informacím. Čurda sám místo úkrytu neznal, ale udal gestapu všechny spolupracovníky

parašutistů a členy odboje, které znal. Po brutálním vyšetřování všech zatčených gestapo druhého dne odhalilo úkryt parašutistů.

18. června v 4:15 hodin záložní prapor SS Deutschland a strážní prapor SS Prag spolu se členy gestapa v celkovém počtu asi 800 mužů obklíčily kostel, kde v tu chvíli drželi hlídku na kůru Adolf Opálka, Josef Bublík a Jan Kubiš. Zároveň byli zatčeni všichni, kdo se podíleli na ukrývání parašutistů. Na začátku boje došlo k hádce mezi velitelem gestapa Hansem Ulrichem Geschkem a generálem Waffen SS Karlem von Treuenfeld o tom, kdo vlastně akci velí a jak má probíhat. Geschke hodlal použít kněží jako živé štíty, ale Treuenfeld prosadil, že má akce probíhat jako čistě vojenská operace, neboť se bojuje proti dobře vycvičeným vojákům.

Trojice výsadců, hájící loď kostela z krytých obranných pozic na kůru a empoře, dokázala vzdorovat přesile přes dvě hodiny. Opálka a Bublík po vážném zranění granátem ukončili svůj život sami, Kubiš po zásahu granátem ztratil vědomí a zemřel na následky vykrvácení krátce po převezení do nemocnice.

Zbylá čtveřice parašutistů se skrývala v kryptě. Kaplan Petřek byl nacisty nucen přesvědčovat je, aby se vzdali, ale odpovědí byly jen výkřiky: „Nevzdáme se, nikdy! Jsme Češi!“

Během několikahodinového boje Němci házeli do krypty ruční granáty a dýmovnice se slzným plynem, ale parašutisté je vyhazovali ven. Pražští hasiči se snažili do malého okénka z ulice vsunout hadici, aby mohla být proudem vody krypta vyplavena. Obránci odpovídali střelbou a vyráželi hadice zpět na ulici, do chvíle než se jejich nepřátelům podařilo vytáhnout ven

žebřík a tím parašutistům znemožnit přístup k vysoko umístěnému okénku. Po zaplnění krypty vodou asi do jednoho metru odstřelili Němci kamennou desku před oltářem, kryjící původní vstup do krypty, po schodišti tudy vstoupila dovnitř útočná skupina SS a zasypávala prostor střelami ze samopalů. V tu chvíli byla další obrana beznadějná a parašutisté, jejichž posledním útočištěm se staly úzké výklenky pro rakve, ukončili život vlastní rukou. Do zajetí nepadl ani jeden. Celkově bitva trvala přibližně 6,5 hodiny.

Jako odvěta za ukrytí parašutistů bylo popraveno několik představitelů pravoslavné církve včetně biskupa Gorazda a mnoho dalších posláno do koncentračních táborů, pravoslavná církev byla zakázána a její majetek zkonfiskován. Celkové okamžité důsledky atentátu pro český národ byly drastické, politicky však vzbudil ve světě nesmírný ohlas. Spojenci odvolali Mnichovskou dohodu a reputace československého odboje výrazně vzrostla.

- ▶ U okénka krypty, kde můžeme dodnes vidět stopy po výstřelech, byla roku 1947 odhalena pamětní deska s reliéfem jednoho z parašutistů a pravoslavného biskupa Gorazda a se zlatým nápisem:

**„V TOMTO PRAVOSLAVNÉM CHRÁMU SV. CYRILA
A METODĚJE PADLI ZA NAŠI SVOBODU DNE 18. VI. 1942
NÁRODNÍ MSTITELÉ Z ŘAD ČS. ZAHRANIČNÍ ARMÁDY
ŠKPT. ADOLF OPÁLKA, KPT. JOZEF GABČÍK,
KPT. JAN KUBIŠ, KPT. JOSEF VALČÍK, POR. JOSEF BUBLÍK,
POR. JOSEF HRUBÝ, POR. JAROSLAV ŠVARC.
BISKUP GORAZD, DUCHOVNÍ ČIKL, DR. PETŘEK, PŘEDSEDA
CÍRKEVNÍ OBCE SONNEVEND A JINÍ ČEŠTÍ VLASTENCI,
KTEŘÍ JE UKRÝVALI, BYLI POPRAVENI. VĚČNÁ PAMĚŤ.“**

Hrdinství parašutistů a jejich pomocníků připomíná od roku 1947 pamětní deska na zdi kostela, od roku 1995 pak Národní památník hrdinů heydrichiády zbudovaný v kryptě a od roku 2011 také památník 294 obětí heydrichiády na nádvoří kostela.

Atentát na Heydricha se také několikrát stal námětem filmového zpracování. Poprvé byl už v roce 1943 (velmi volně) zpracován v americkém filmu *I katové umírají!* režiséra Fritze Langa. V československé kinematografii se dočkal zpracování roku 1964 filmem *Atentát* Jiřího Sequense. Potřetí byl ztvárněn v americkém válečném snímku *Operace Daybreak* režiséra Lewise Gilberta z roku 1975. V rámci jiných válečných událostí byl atentát zachycen i ve filmech *Sokolovo* Otakara Vávry (1974) a *Lidice* Petra Nikolaeva (2011). Roku 2016 byl natočen nový britsko-francouzsko-český koprodukční film *Anthropoid* režiséra Seana Ellise popisující stejnojmennou operaci od seskoku parašutistů až po boj v kostele.

Pamětní deska na Kobylišké střelnici, kde byl popraven biskup Gorazd a mnoho dalších obětí heydrichiády

BISKUP GORAZD SVATÝ NOVOMUČEDNÍK GORAZD II.

Gorazd, rodným jménem Matěj Pavlík, se narodil roku 1879 v obci Hrubá Vrbka na Moravském Slovácku.

Stal se katolickým knězem a věnoval se studiu životů sv. Cyrila a Metoděje i jejich žáků, mezi nimi i sv. Gorazda, jehož jméno později sám při biskupském svěcení přijal. V rámci katolické církve se hlásil k reformnímu proudu, roku 1920 ji opustil a spolu s dalšími založil samostatnou Československou církev. V ní ale po čase převážil liberální proud (hlásící se spíše k husitství a protestantské orientaci) nad pravoslavným (navazujícím na cyrilometodějskou tradici a vztahy s křesťanským východem).

Biskup Gorazd
(foto před r. 1939, autor neznámý)

Příznivci pravoslavného směřování pak roku 1924 vstoupili do nově založené místní pravoslavné církve, jejímž představitelem se stal právě Gorazd, který byl už roku 1921 v Bělehradě vysvěcen na biskupa.

Vladyka Gorazd vedl rozsáhlou misijní činnost, pod jeho vedením se zakládaly nové církevní obce (především na Moravě), budovaly pravoslavné chrámy, z nichž mnohé jsou dnes kulturními památkami, do češtiny byly překládány texty bohoslužeb a organizoval se život církve.

Podle vzpomínek současníků se Gorazd vyznačoval

velkou pokorou, obětavostí a pracovitostí, ale také hlubokým duchovním životem. Při budování pravoslavné církve v českých zemích vždy zdůrazňoval cyrilometodějský odkaz a podle toho zvolil také zasvěcení nového katedrálního chrámu v Praze.

Po nacistické okupaci a zřízení protektorátu vybízeli pravoslavné věřící k semknutí a tichému odporu. Když byli v kryptě ukryti parašutisté, sám o tom zprvu vůbec nevěděl a na akci se nepodílel. Přesto se po prozrazení úkrytu a dobytí chrámu rozhodl vzít vinu na sebe a nabídl okupačním úřadům svůj život za životy zatčených pravoslavných věřících a zachování církve. Nacisté ho následně zatkli a spolu s ostatními byl 4. září 1942 na Kobylišké střelnici popraven.

Česká pravoslavná církev tak získala svého novomučedníka, který se přiřadil k dávným českým světcům. Jeho svatořečení jako sv. Gorazda II. proběhlo 4. září 1987 v olomouckém chrámu svatého Gorazda I. a právě výročí jeho smrti bylo také stanoveno jako den jeho památky.

Protože jeho tělo bylo po popravě spáleno, uchovávají se v chrámu sv. Cyrila a Metoděje jako relikvie jeho bohoslužebná roucha. Na jeho památku byla v Praze pojmenována ulice blízko kostela a v jeho rodné Hrubé Vrbce existuje malý Monastýr svatého Gorazda.

Monastýr svatého Gorazda
v Hrubé Vrbce

◀ *Svatý Gorazd, biskup český a moravsko-slezský*, jedna z ikon sv. Gorazda v katedrálním chrámu sv. Cyrila a Metoděje

LITERATURA

- BAŤKOVÁ, Růžena a kol., *Umělecké památky Prahy: Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady*. Praha: Academia, 1998.
- BEČKOVÁ, Kateřina, *Nové Město*. Vyd. 1. Praha: Scholaludus-Pragensia, 1998.
- BEDRNÍČEK, Pavel, *Příběhy pražských svatyní*. Praha: Volvox Globator, 2009.
- BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. I. díl, Řády rytířské a křížovníci. Praha: Libri, 2002.
- EKERT, František, *Posvátná místa král. hl. města Prahy*. Svazek II. Praha, 1884.
- KOŠNÁŘ, Julius, *Staropražské pověsti a legendy*. Praha: Vincentinum, 1933.
- PLATOVSKÁ, Marie a kol., *Slavné stavby Prahy 2*. Praha: Foibos Books, 2011.
- PULEC, Kryštof, *Pravoslavný katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje v Praze 1935–1985*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1988.
- ŠMEJKAL, Pavel, *Anthropoid*. Praha: Academia, 2016.
- ŽÁČEK, Jan: *Posvátná místa pražská*. Praha: Baronet, 2008.

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2

Vydává: Městská část Praha 2

Text: Matěj Čadil

Foto: Archiv MČ Praha 2, Matěj Čadil (není-li uvedeno jinak)

Obraz na titulní straně: autor Václav Jansa, ze sbírek Muzea hl. m. Prahy

Mapové podklady: Příspěvatelé OpenStreetMap.org

Grafická úprava: Matěj Čadil

Tisk: AMOS Typografické studio, s. r. o.

Praha 2016

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2